

PREMALO LAVINSKIH PSOV ALI PREVEČ?

Pavle Šegula*

UDK 636.74:614.88

Za nesreče v snežnem plazju je značilna velika smrtnost. Pri organiziranem reševanju so psi najboljši človekov pomočnik, v ta namen jih pri nas šola in uporablja Gorska reševalna služba. V zadnjem desetletju je bilo glede organiziranosti nekaj težav zaradi morebitnih drugih nosilcev dejavnosti in metod iskanja.

Avtor navaja problematiko, stvarne zahteve in možnosti, zlasti pa potrebo po učinkovitejšem varstvu na območjih, kjer je pozimi pogosto veliko ljudi in v sklepu predlaga možne rešitve.

Odkar je nekaj vodnikov reševalnih psov, ki so hkrati tudi gorski reševalci, ustanovilo Društvo reševalnih psov, je v teh krogih nemalo vročih razprav, ki ne vodijo nikamor, predvsem pa meglijo pregled nad bistvom vloge psa pri varstvu pred plazovi.

Kot član in aktivist GRS sem se v okviru podkomisij za plazove pri Gorskem reševalni službi (GRS) in Mednarodni komisiji za reševanje v gorah (IKAR) od začetka leta 1963 poglobljeno ukvarjal tudi z vprašanji, ki zadevajo lavinske pse. Dejstvo, da sam nisem imel psa, niti bil vodnik, me je sicer prikrajšalo za marsikakšno praktično spoznanje in veselje, hkrati pa mi prav to omogoča, da sem objektivni.

Tako nikdar nisem podlegel pristranostim in vsi, ki so se ukvarjali z rejo in vzgojo psov v kakršnekoli namene, so mi vse doslej enako pri srcu. Ustanove za šolanje policijskih in vojaških službenih psov so predvsem nosilci vzgoje. Množica nadarjenih kandidatov z njihovih tečajev in vaj se bo prej ali slej usposobila za specialiste v eni od vej iskanja pogrešanih. Iz njih bodo poklicani sestavili posadke posebnih enot za iskanje v plazovih ali ruševinah.

Prvi problem se je pojavil, ko so se poleg gorskih reševalcev začeli ukvarjati z vzgojo lavinskih psov tudi ljudje, ki niso iz vrst GRS, in vodstvo kinološke organizacije. Po nekaj letih, ko smo se vprašanja lotili praktično, namreč, da problem ni pri šolanju in kakovosti psa, temveč pri vodniku, so se nejasnosti med GRS in KZS razčistile.

Plazovi si jemljejo žrtve najpogosteje v odročnih, težko dostopnih krajih, tudi v visokogorju in nad gozdno mejo sploh, kamor nevajen človek že poleti težko pride, kaj šele v zimskih razmerah. Lavinski pes v rokah vodnika, ki ni izšolan za reševanje v gorah in ni dober turni smučar, je praviloma nesmisel, saj tedaj, ko ga bomo potrebovali, ne bo mogel v akcijo, ker tega ne bo zmožen njegov gospodar.

Nesmiselno bi bilo imeti lavinske pse dveh vrst, jih deliti na take za iskanje zasutih v predgorjih, in tiste, ki naj bi delovali v visokogorju, saj bi dvojni seznama na policijskih postajah delali samo zmedo. Policist, ki išče pomoč, naj ima pri roki samo

listo enakovrednih vodnikov in psov in naj mu ne bo treba še presojati, kateri vodnik je usposobljen za akcijo v gorah.

To smo rešili brez težav.

Kinologi so prevzeli nalogo reševanja iz ruševin, obdržali pa tečaj za iskanje v plazju kot eno neobveznih faz šolanja psa, ki naj odkrije in pokaže njegove vrline in sposobnosti.

Pozneje so nekateri vodniki lavinskih psov začeli dvomiti o pravilnosti doktrine iskanja, kot jo zagovarja IKAR. Njegovi strokovnjaki učijo, da tudi najdba predmeta v plazju pomeni nekaj koristnega, saj se tudi po nahajališču predmeta lahko sklepa, kje naj bi bil zasuti.

Kolikor mi je znano, ta trditev doslej še ni bila kompleksno raziskana in potrjena s sistematično zbranimi statističnimi dokazi, kar je razumljivo, saj razmere in dogajanje niti v dveh plazovih niso povsem enaki. Enkrat je npr. nahrbtnik zabit v plazovini, drugič se skotali daleč po pobočju, pravila obnašanja v plazju pa tako in tako učijo, naj se smučič, palic in nahrbtnika v nevarnosti znebimo. In vendar so predmeti kljub vsemu včasih dokaj neposredni kazalci nahajališča zasutega, saj zanka palice še lahko oklepa zapestje žrtve, smučič še tičijo na njegovih čevljih in nahrbtnik na hrbtu. Čemu zahtevati, da pes te cilje izpusti oziroma zanemari? In končno: mar vonj iskanega človeka praviloma ni izdatnejši, kot je vonj predmeta? Mar izkušnje na tečajih in v resničnosti ne potrjujejo, da psa najbolj pritegne zasuti sam in da ga navadno najde prej kot v desetih minutah, tudi mrtvega, in to celo po več dnevih, če to dopuščajo sneg in vremenske razmere. Mar ne prirejamo tečajev za lavinske pse pri GRS s ciljem, da žival **POIŠČE ČLOVEKA**, pri čemer pa psa ne preganjamo, če nam nakaže njegovo kapo. Nasprotno, vodnik bo žival pohvalil, kraj najdbe pa ukazal pozorno globinsko preiskati s sondo, da se ugotovi, kaj se skriva v plazovini.

To in še kakšna sporna vprašanja so se porajala predvsem pri vodnikih, povezanih v Društvo vodnikov reševalnih psov. Ni slabo, če mislijo s svojo glavo in jim ni do slepega malikovanja utečenih navad, saj

vemo, da nobena stvar, nauk in vera ni večna. In vendar so to le pomembnejši kamenčki mozaika, nikakor pa ne njegovo bistvo - **tekma s časom!**

Dejavniki, ki opredeljujejo psa kot iskalca zasutih v plazju

Osebnostne lastnosti psa

Lastnost, ki usposablja psa za iskanje zasutih v plazju, je njegov voh, s katerim lahko zazna in najde tudi človeka, ki je zasut pod debelo snežno gmoto, četudi nima pri sebi nikakršnih pripomočkov za prepoznavanje.

Telesno utrjen, zdrav, usposobljen in odporen pes, ki ga s primernim šolanjem razmeroma hitro usposobimo za iskanje zasutih v plazju, je v rokah poznavalca vodnika odličen reševalec, ki lahko opravi svojo delo približno pet do osem let.

Lavinski psi in GRS

Slovenska GRS uporablja lavinske pse od leta 1952. Od tedaj je bilo usposobljenih več kot 200 lavinskih psov, ki so sodelovali v večini reševalnih akcij v Sloveniji, na Hrvaškem, v Bosni in na Kosovu. Našli so dva preživela (Vršič, Kofce) in precej, vendar ne vseh smrtnih žrtev snežnih plazov.

Za nekritičnega opazovalca, ki uspešnost meri po merilu ZASUTI – PREŽIVELI, rezultat ni bleščeč, toda samo, če ne upošteva problema obveščanja in velikega časovnega premika med časom, ko se je pripetila nesreča, in prihodom psa na plaz.

Usposobljenost lavinskih psov GRS

Glede usposobljenosti psov ni težav. Odsek za vodnike lavinskih psov GRS je v

sezoni 1994/95 povezoval 30 vodnikov s preizkušenimi psi, med katerimi je deset psov 1. razreda, devet 2. razreda in 11 psov 3. razreda, razporejenih v 14 postajah GRS. Vsi vodniki so usposobljeni, da lahko izvedejo reševanje kjerkoli in kadarkoli na vsem območju Slovenije, tudi v visokogorju. Njihove sezname imajo vse kritične policijske postaje in oddelki pa tudi centri za obveščanje, planinske, smučarske in vojaške postojanke. Tako določa zakonita vloga GRS v sistemu zaščite in reševanja in nesmisel je, da so se nekateri člani GRS, sicer tudi vodniki lavinskega psa, postavili ob rob in ne prihajajo na preverjanje znanja ter dodatno usposabljanje, ki sta pogoj za obnovo "licence".

Hitrost obveščanja v GRS

Z razvojem omrežij javnih telefonskih zvez, dobro opremljenostjo vodnikov s telefonskimi priključki na domovih (93 %) oziroma delovnih mestih (73 %), z osebnimi radijskimi postajami in osebnimi klici obveščanje postaj GRS nasploh in vodnikov lavinskih psov posebej praviloma ni problematično, še posebej, ker pri tem po potrebi sodeluje tudi policija s svojimi sredstvi obveščanja.

Če se nesreča zgodi na območju kake pozimi oskrbovane gorske postojanke, postaje žičnice, organiziranega smučišča, visokogorske kmetije, vojaškega oporišča, hotela, je čas med nesrečo in trenutkom, ko je vodnik obveščen, lahko zelo kratek.

Drugače je tedaj, ko plaz zasuje gornike, turne smučarje, ljudi v gorski divjini in samoti in prizadeti nimajo možnosti hitrega obveščanja. Takrat je čas, ki preteče od dogodka do prihoda obvestila v dolino in prihoda vodnika s psom na kraj nesreče, veliko daljši, kot bi to ustrezalo preživetju zasutih v plazju.

Dostopnost do kraja nesreče

Leta 1960 bi lahko prešteli reševalce, ki so premogli avtomobil, na prste ene roke, danes skoraj ni nikogar brez svojega prevoza.

Za nameček imajo postaje GRS službena vozila, ki bodo v kratkem povsem nova in prirejena potrebam GRS, usposobljena za vožnjo po gozdnih cestah, in po potrebi policijska vozila ali vozila Civilne zaščite. Kadar je vreme ugodno za polet helikopterja, gre v akcijo tudi letalska reševalna služba, pri čemer je najprej poskrbljeno za prevoz lavinskega psa, vodnika in zdravnika. Dobra plat helikopterja je, da so z njim dosegljivi tudi zelo oddaljeni tereni, kamor ne vodi nobena pot ali cesta.

Preživetje zasutega kot posledica časa

Pri reševanju je na prvem mestu hitrost. Nesreča je izreden dogodek, po katerem je navadno na kocki življenje zasutega, padlega, poškodovanega. Kar zadeva reševanje zasutih v plazju, so nam na voljo kar tri krivulje, ki ponazarjajo možnosti preživetja od časa oziroma globine zasutja. Prva je statistični povzetek švicarskih raziskav o usodi zasutih z začetka šestdesetih let.

Druga krivulja je matematičen ekvivalent prve, tretja, ki sta jo ustvarila dva raziskovalca na južnem Tirolskem, pa rezultat povsem nove obdelave podatkov iz prakse z algoritmi. Vse tri opominjajo, da življenje v plazju ZELO HITRO USIHA, četrta zasuti ni poškodovan ter ima prosta dihalna. Kljub grozeči nevarnosti ima – vsaj nekaj časa – optimalne pogoje, da bo preživel, če ga bomo hitro našli. Iščemo ga lahko na različne načine, vendar se bomo zadržali pri reševanju z lavinskim psom, ker je pač beseda o njem.

Po južnotirolski krivulji so značilne naslednje faze:

- **obdobje, ko je možnost, da zasuti preživi, 93-odstotna in traja približno 15 minut**
- **obdobje naglega zmanjševanja možnosti, ki traja nadaljnjih 30 minut, in na koncu znaša še približno 26 odstotkov**
- **obdobje razmeroma enakomerne, 26-odstotne možnosti preživetja, ki traja dodatnih 45 minut**
- **obdobje razmeroma hitrega zmanjševanja možnosti na približno 8 odstotkov, ki se neha po nadaljnjih 15 minutah oziroma DOBRI DVE URI PO ZASUTJU**
- **zavlečeno obdobje pri možnosti približno 8 odstotkov, ki lahko traja kar precej časa.**

Če poznamo ta dejstva, brez posebnega dodatnega ugibanja ugotovimo, da ČAS pri reševanju iz plazov pomeni dobesedno ŽIVLJENJE. Vsako odlašanje je smrtonosno, to pa je že tudi jedro problema, ki najbrž nikoli ne bo docela rešen, čeprav se možnosti zadnje čase močno večajo. Pogrešanega moramo najti in spraviti iz plazju, dokler je še živ!

V uvodu je bilo že omenjeno, da je reševanje z lavinskim psom področje organiziranega reševanja, saj gorniki in smučarji ne hodijo po strminah v spremstvu lavinskih psov. Kadar koga zasuje plaz, mu lahko najhitreje pomagajo sopotniki, ki seveda nimajo na voljo lavinskega psa, pač pa svojo prisebnost, oči, ušesa, smučarske palice, morda sestavljive sonde in lavinske žolne. Znano je, da se ima več kot polovica preživelih za svoje

življenje zahvaliti prav in samo sopotnikom, torej medsebojni tovariški pomoči. Pri zahtevnejših nesrečah pa ne gre brez GRS in lavinskega psa, zato pogledjmo, če je tu možno kaj spremeniti in izboljšati.

Kako doseči, da bo pes čimprej na kraju nesreče?

Dosedanje izkušnje kažejo, da je šibka točka organiziranega reševanja iz plazju praviloma pozen dostop na kraj nesreče. Veliko je primerov, ko do prihoda prvih reševalcev mine več ur in ko zasuti medtem že umre.

Znana pa sta tudi dva zgovorna izjemna dogodka, ki sta se zaradi hitrega posega uspešno končala.

Po plazju na Vršiču, nedaleč od Erjavčeve koče, je oskrbnik po telefonu obvestil policijo v Kranjski Gori, ki je alarmirala GRS. Reševalci z dvema psoma so se nemudoma z motornim vozilom odpeljali do plazju in še pravočasno našli pogrešanega.

Po plazju pod Velikim vrhom na Košuti je sopotnik zasutega odhital v bližnjo kočo na Kofcah, kjer je naletel na vodnika z lavinskim psom. Ta je s psom takoj odhital na plaz in hitro našel zasutega.

V obeh primerih gre za tele skupne značilnosti:

- **majhna oddaljenost med krajem nesreče in kočo**
- **hitro obveščanje vodnikov lavinskih psov**
- **že kmalu po nesreči sta psa na plazju začela iskati**
- **psa sta bila spočita in sta hitro našla zasute**
- **ponesrečenca sta bila hitro deležna prve pomoči, preprečeno je bilo dodatno ohlajanje in zagotovljeno ogrevanje.**

Za pozimi oskrbovane koče, žičnice, hotele, odmaknjena naselja so na dlani naslednje ugotovitve:

- a) **Oskrbniki, žičničarji, hotelirji, kmetje, civilna zaščita oddaljenih naselij naj si prizadevajo, da bi imeli v svojih postojankah pri roki lavinskega psa in izurjenega vodnika.**
- b) **Kjer oziroma dokler ni možno zagotoviti teh pogojev, bi morali vsaj ob konicah (sobota, nedelja, prazniki, počitnice, pohodi) zagotoviti dežurstvo vodnikov in lavinskih psov.**
- c) **Drugod bo treba izboljšati možnost obveščanja in dostopnost reševalcev, kar bi bilo možno z javnimi avtomati za klic v sili in uvajanjem zasebnih prenosnih radijskih postaj, seveda tudi ob upoštevanju pomoči letalske reševalne službe.**

UJMA

226 Zavedam se, da bi s temi ukrepi rešili le del težav in da izvedba ne bi bila lahka, saj trčimo na nekaj prav zapletenih vprašanj, npr.:

- a) Kako doseči, da bodo v pozimi oskrbovanih gorskih postojankah, na smučiščih in žičnicah zaposlili vodnika lavinskega psa, saj to ni tako preprosto, kot nabaviti lavinske sonde in lopate?
- b) Kako zagotoviti dežurstvo vodnikov lavinskih psov, saj bi to pomenilo veliko finančno in osebno obremenitev in redno obveznost prostovoljnih gorskih reševalcev? Menim pa, da bi pri sedanjem številu psov in reševalcev vodnikov to vendarle ne bilo nemogoče in da, ob sodelovanju vseh prizadetih, ne bi smelo biti nepremostljivih težav.

O tem smo vsaj v zadnjih desetih letih že razpravljali, vendar smo bili najbrž premalo odločni, da problemu zares pridemo do živega. Glede na povedano bi ob sklepu lahko rekli še naslednje:

- a) Za REŠEVANJE v plazju v okviru akcij GRS je slednja – z izjemo postaj Tolmin in Bovec – s psi kar dobro opremljena, psov in vodnikov ne manjka.
- b) Za TAKOJŠNJE POSEGE v kratkem času, za redno stalno ali tudi občasno DEŽURSTVO v krajih, kjer je pozimi veliko ljudi, je psov in vodnikov za uspešno delo premalo.
- c) Ne glede na navedeno je pri gornikih, turnih smučarjih in ljudeh, ki imajo kakorkoli opravka na zasneženih strminah, treba spodbujati samozaščitno obnašanje in zlasti uporabo LAVINSKE ŽOLNE, s ka-

tero zasutega lahko zelo hitro poiščejo sopotniki ali drugi na kraju nesreče.

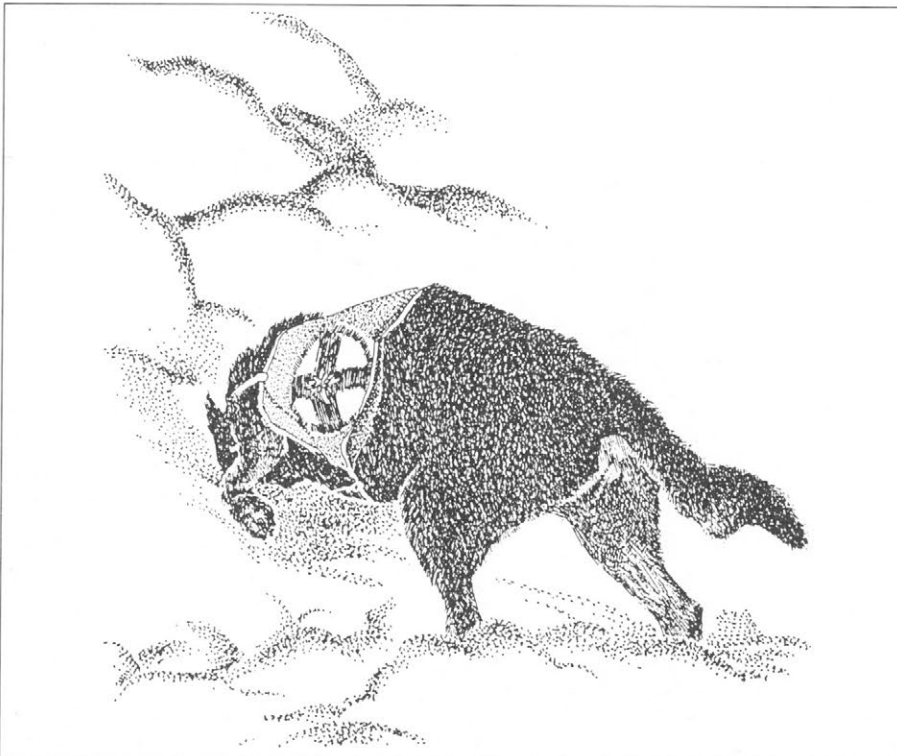
Pavle Šegula

Avalanche Dogs: Too Few or too Many?

Avalanche accidents are fatal for most people involved. In organized rescue avalanche dogs are known to best guarantee the quick and successful location of avalanche victims. For this reason they have been educated and employed – since 1952 – by Gorska reševalna služba Slovenije (Slovenian Mountain Rescue Service).

Over the last decade there have been problems relating to the possible reassignment of duties to another organisation, as well as to the correctness of particular search and rescue methods.

The author describes the problems, actual needs and, above all, the necessity of a successful "full-time" security service on all avalanche-prone exposed territories, where many people converge for winter sports, mountaineering and other activities. The author also offers possible solutions.

Slika. Lavinski pes pri iskanju zasutega človeka

Figure. Avalanche dogs are known to best guarantee the quick and successful location of avalanche victims

UJMA

UJMA

UJMA

UJMA

UJMA

UJMA

UJMA

UJMA

UJMA